

DOPRINOS MATIJE DIVKOVIĆA KULTURNOM NASLIJEĐU BOSNE I HERCEGOVINE

CONTRIBUTION OF MATIJA DIVKOVIĆ TO CULTURAL HERI- TAGE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Amela LALIĆ, bibliotekar / Librarian

NUBBiH / NULB&H

Sarajevo, BiH

amelal@nub.ba

Sažetak

U članku je predstavljeno djelo franjevca Matije Divkovića, gledano kroz prizmu njegovog doprinosa narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine. Bio je prvi bosanskohercegovački pisac koji je svoja djela pisao i štampao na narodnom, bosanskom jeziku, pismom bosančicom.

Ključne riječi

franjevci, Bosna Srebrena, narodna književnost, bosančica

Abstract

The work of Bosnian Franciscan Matija Divković, viewed through the prism of his contribution to the literature of Bosnia and Herzegovina, is presented in this paper. He was the first Bosnian-Herzegovinian writer who wrote his works in Bosnian folk idiom, in Bosancica script.

Keywords

Franciscans, Bosnia Argentina, Bosancica

UVOD

Franjevci u Bosni i Hercegovini

Djelovanje Matije Divkovića možemo pratiti kroz franjevački red, čiji su pripadnici, franjevci dugo bili jedini intelektualni sloj u hrvatskom narodu. Osnovao ga je Franjo Asiški u 13. vijeku. Njegov život je bio slika života mnogih misionara. Poticao je iz bogate porodice i u mladosti je vodio veseo, bonvivanski život. Za vrijeme rata sa Peruđom, biva zarobljen i obolijeva. Doživljava velike psihološke promijene, koje rezultiraju njegovim povlačenjem iz svakodnevnog života i predaji Isusovom učenju. Napušta bogatu roditeljsku kuću i, odjeven u vreću, propovijeda apsolutno siromaštvo, kao pojam duhovnog učenja. Iako je to doba jako izraženih klasno-ekonomskih razlika u feudalnom društvu, nalazi mnogo pristalica među siromašnim slojevima građanstva. Kada se mlad razbolio, želio je da umre u svojoj bijednoj kolibi i naredio da ga polože na zemlju u tuđoj odjeći, simbolizirajući time svoje shvatanje da ne posjeduje ništa, čak ni vlastitu košulju.

Od neznatnog broja družine male braće, koja je živjela bez određenih pravila, povodeći se za ličnim Franjinim primjerom, još za njegova života razvio se jak red koji djeluje po čitavoj Evropi, sa sjedištem u Rimu.

Franjevci su propovijedali siromaštvo, milosrđe i fizički rad, što se ogleda u simbolu, pojasu sa tri čvora. Crkva je bila prisiljena da prizna taj red, ali kao nešto sporedno.

U Bosnu dolaze 1291. godine i tu trajno ostaju. Nakon što je papa poslao dominikance i isusovce da se bore protiv Crkve bosanske, tj. da iskorijene učenje bosanskih krstjana, naposljetku šalje franjevece.

Uspiju se približiti narodu, u kome postaju poznati kao ujac. Podižu samostane u kojima podučavaju i iz njih darovita djeca odlaze na dalje školovanje, uglavnom u Italiju.

Godine 1340. osnivaju svoju vikariju, kasnije Bosna Srebrena, koja će postati jedina ustanova koja neprekidno djeluje od srednjeg vijeka do danas.

Prvi franjevački samostan u Bosni podignut je u Milama kod Visokog 1340. godine, a kasnije su izgrađeni samostani u Sutjesci, Olovu, Srebrenici, Fojnici, Kreševu...

Ovakav razvoj je doveo do toga da je bosanska vikarija bila vodeća na cijelom Balkanu.

Sa uspostavom osmanske uprave u Bosni i Hercegovini, 1463. godine, fra Anđelo Zvizdović izlazi pred sultana Mehmeda el-Fatiha i traži od njega dozvolu za slobodu vjeroispovijesti.

On mu izlazi u susret i daje mu ahdnamu, povelju slobode, kojom je franjevcima dozvoljeno djelovanje, mada su lokalne vlasti često kršile ta prava.

Franjevci su dali veliki doprinos kulturnom i naučnom životu Bosne i Hercegovine. Posebno treba istaći činjenicu da su njegovali narodni jezik i narodno pismo bosančicu, na kojoj su i napisana mnoga djela. Takođe su pisali na latinskom jeziku i objavljivali svoje radove u Italiji.

Brojni franjevci Bosne Srebrene su dali veliki doprinos kulturnom i naučnom životu Bosne i Hercegovine, a najistaknutiji među njima su bili: Matija Divković, Nikola Lašvanin, Ivan Franjo Jukić, Grga Martić i mnogi drugi.

Franjevci u Divkovićevo doba

Bosna Srebrena

U 15. vijeku mnogi faktori, kao što su razvitak trgovine, pronalazak novih pomorskih puteva, otkriće Amerike 1492 godine, kulturno jačanje italijanskih gradskih republika, posebno Venecije i Firence, uslovljavaju veliki napredak opće kulture i općenito nagli razvitak književnosti, nauke, likovne umjetnosti i arhitekture u Zapadnoj Evropi.

Javlja se snažan interes za proučavanje grčkih i rimskih pisaca, antičke kulture i umjetnosti, što je rezultiralo pojavom dva značajna pokreta u povijesti evropske kulture, humanizma i renesanse. Humanisti svoj interes usmjeravaju prema čovjeku, koji postaje glavna preokupacija književnika i filozofa. Renesansa se obraća narodnom jeziku kao najprirodnijem i najmoćnijem izrazu čovjekovih misli i osjećanja.

Bosna u tim snažnim evropskim promjenama ostaje netaknuta. Renesansa nije zahvatila Bosnu ni u književnom, ni u arhitektonskom pogledu. To je doba u kojem majstori klešu stečke, a dijaci bosančicom ispisuju epitafe.

Kada govorimo o franjevačkoj provinciji Bosni Srebrenoj u to vrijeme, treba istaći da su mnogi vanjski faktori direktno utjecali na njenu djelatnost.

Prestaju veliki pohodi turske vojske i na novim granicama prema Habzburškoj monarhiji i stvara se vojna ravnoteža.

Istovremeno, katolička crkva uviđa da se ne može uspostaviti vjersko jedinstvo Zapada, niti suzbiti protestantska reformacija. Na nju se katolička crkva mnogo ne obazire, već se okreće sebi, pokušavajući izgraditi svoju unutrašnju kompaktnost.

U to vrijeme franjevci, zaštićeni ahdnamom, pronalaze katolički puk koji se raselio širom Bosne, obilaze ga i pomažu. Važno je istaći da su franjevci na tlu pod turskom vlašću domaći ljudi, koji potječu iz različitih porodica. Tokom 16. i 17. vijeka mnogo su putovali i nerijetko bili izloženi neprijatnostima. S obzirom da su putovali u svom redovničkom odijelu i bili prepoznatljiviji, sultan Murat IV dopušta im putovanje u građanskom odijelu, da u svrhu odbrane mogu nositi oružje, a državnim službenicima zabranjuje loše ponašanje prema njima.

Samostani su bili središta dušebrižničkog rada, a područja njihovog djelovanja nekad vrlo prostrana - pojedine župe obuhvatale su mnogo sela i varoši.

Početkom 17. vijeka u Bosni se evidentno povećava broj katolika, a i franjevci su sve brojniji. Stoga, oni proširuju djelovanje svoga rada. Počinju pisati i štampati svoja djela na narodnom jeziku.

U to vrijeme Sarajevo postaje svojevrсни kulturni centar za katolike, iako u njemu nije postojao samostan, već samo župa. Tu je boravila grupa katolika - trgovaca, koji su imali i svoju ulicu. Bili su u kontaktu sa trgovcima iz drugih gradova i zemalja, pa su preko njih franjevci slali poštu i knjige.

Tako su franjevci u Divkovićevo vrijeme bili zauzeti služenjem i kulturnim uzdizanjem katolika na širem području Bosne Srebre.

Život Matije Divkovića

O životu Matije Divkovića malo se zna. Rođen je 1563. godine u Jelaškama kod Olova, brdovitom predjelu Bosne. Osnovno obrazovanje završava u samostanu u Olovu i ulazi u franjevački red. U ovom samostanu je proveo jedan dio života, a u njemu je i umro 1631. godine. Kao i većina drugih franjevaca, Divković više školovanje – teologiju završava u Italiji, a potom se vraća u Bosnu. Najprije živi u samostanima u Kreševu i Olovu, da bi izvjesno vrijeme bio kapelan u Sarajevu. Sarajevo je u to vrijeme bio grad prepun kulturnih, društvenih, pa i civilizacijskih raznolikosti. Govorilo se raznim jezicima: arapskim, turskim, italijanskim, mađarskim, hebrejskim i narodnim jezikom. Razne kulture se ovdje prepliću, dopunjuju, žive.

U takvim okolnostima Divković dovršava svoje prvo djelo *Nauk karstianski* za narod slovinski i počinje prevoditi *Sto čudesa aliti zlamenia blažene i slavne bogorodice divice Marie*. Godine 1611. putuje u Mletke, gdje su mu salili slova bosančice i gdje štampa oba djela.

U samostanu Kreševo 1612. godine počinje pisati svoje *Beside*, koje dovršava u Olovu, 1614. godine, a štampa ih bosančicom u Mlecima 1616, u tiskari Pietra Bertrana. Iste godine u više izdanja izlazi i *Nauk karstianski* s mnoziemi stvari duhovniemi...

Biskup makarski Bartul Kačić-Živković, koji je upravljao i nekim župama u Bosni, daje Matiji Divkoviću potporu i savjete pri izdavanju njegovih djela. O životu Matije Divkovića više se ne zna, ali je poznato da je umro u Olovu, avgusta 1631. godine.

Djelo Matije Divkovića

Kada se govori o djelu Matije Divkovića, govori se o njemu kao piscu 17. vijeka. Ali, da li je to baš tako? Imao je 37 godina, kada je svijet ušao u 17. vijek. Dakle, formirao se i kao čovjek i kao djelatnik već u 16. vijeku. Razloge možemo tražiti najprije u činjenici da je počeo pisati i izdavati svoja djela tek u svojim kasnim četrdesetim godinama, a do tada o njemu ne znamo ništa. Dakle, sva svoja djela piše u 17. vijeku, a ona se i vremenski i žanrovski svrstavaju u književnost protureformacije, koja i pripada tom periodu. *Prvo Divkovićevo djelo je Nauk karstianski za narod slovinski. Nastalo je u Sarajevu 1609. godine, a štampano u Mlecima 1611.*

Matija Divković svoja djela stvara u u trenutku kada u Evropi vlasti pružaju otpor Luterovom pokretu, ali je važna i činjenica da je Bosna sto godina prije njegovog rođenja postala dio moćnog Otomanskog carstva. Čini se sve da se obezvrijede tragovi starosjedilačke kulture i duha, u cilju jačanja svojih vrijednosti.

Treba istaći možda najvažniju ulogu u književnosti Matije Divkovića, a to je činjenica da je svoja djela štampao na narodnom jeziku, tradicionalnim bosanskim pismom bosančicom ili bosanskom ćirilicom. Mnogi ovu gestu tumače kao želju Divkovića da na ovaj način propagira protureformatorske ideje s kojima se upoznao na svom školovanju u Italiji i da se na taj način približi narodu putem narodnog jezika.

Još jedan razlog treba tražiti u njegovom poznavanju stare bosanske baštine i čitanju glagoljskih zbornika. Uvidio je značaj i potrebu da se opredijeli za „jezik slovinski i slova srpska“ i da svom narodu pomogne u teškim društvenim prilikama.

S obzirom da su nastojanja Rimske kurije bila da se u južnoslavenskim krajevima ojačaju pozicije katoličanstva na razumljivom jeziku, vjernicima se pružala određena literatura kao pomoć u sprovođenju crkvenih zadataka. Iz tog razloga se

šampaju razni nauci krstjanski.

Ovaj Nauk, koji zovu još i „veliki“, nije originalno djelo, već kompilacija, čiji je glavni izvor djelo njemačkog dominikanca iz 15. vijeka Ivana Herolta. Već u napomeni Divković ističe da su stvari u tekstu namijenjene, kako redovnicima, tako i puku. Usput se izvinjava na svojoj prevodilačkoj interpretaciji. Takođe ističe da je to njegovo djelo „ot Ledezmova i Belaraminova nauka u jedno stisnuto i složeno“.

U tekstu se posebno mogu izdvojiti pouke o vjeri i ljubavi, ali i velikoj odanosti svojoj domovini, koju sa toplinom naziva

Nauk karstianski za narod slovinski, 1611. (Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine)

„naša Bosna“ i „ovdi u Bosni“. Prisutnost ovakvih njegovih osjećaja, kao i mnogih rodoljubivih želja, srećemo i u narednim djelima.

Sto čudesa aliti zlamenia blažene i slavne bogorodice divice Marie predstavljaju nešto slobodniji prijevod srednjovjekovnih legendi Ivana Herolta (Promptuarium discipuli de miraculis B. M. Virginis, slika 2.). Herolt, koji je rođen krajem 14. vijeka, bio je plodan pisac i veliki propovjednik, koji je sakupio čitavo bogatstvo katehetske građe, koje je pretočio u veliki opus svojih djela. Mnogi pisci od 15. do 17. vijeka prepisuju i prevode njegova djela.

Divkovićev prijevod je veoma slobodan i to se vidi već u predgovoru. U uvodnom dijelu zbirke, on nekoliko puta navodi da se radi o zbirci prevedenoj sa latinskog jezika, ali se nigdje ne spominje Heroltovo ime. Njegove tekstove smanjuje, pojednostavljuje, a sve sa ciljem da ih približi vlastitim vjernicima. Dok se u Nauku karstianskom radi o neoriginalnim tekstovima, ovdje se slobodno može govoriti o Divkovićevom autorstvu. Ovim djelom se najviše približio ukusu svojih čitalaca i njihovim jednostavnim shvatanjima.

Čudesa predstavljaju razne priče o čudesima i znamenjima, vješto ispričane, prekrivene velom osjećajnosti, pune simbola i alegorija, ali često iznenade realnošću. Priče o čudesima koje izvide sveti ljudi, i dobrim i zlim prilikama koje su jače od riječi, i dubljem uticaju slika nego riječi na čovjeka. Sve odiše blagom duhovnošću i tajnovitošću, samo ponekad prekinute slikom, riječju, detaljem koji dodaju neočekivani dramatski oblik. To su uglavnom pričanja u kojima i đavoli imaju udjela.

Veoma interesantan je i motiv pisanja krvlju, koji se pojavljuje u ovom djelu i koji predstavlja ljudsku dušu koja se prodaje đavolu. Ovim markantnim motivom, Divković oslikava odnos dobra i zla, svjetla i tame, đavola i Boga

Sto čudesa aliti zlamenia blažene i slavne bogorodice divice Marie, 1611.

(Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine)

U Čudesima nalazimo razne izraze, obrate i slike koje potiču iz narodnih umotvorina. Divković ih na topao, gotovo prijateljski način opisuje i daje jednu jedinstvenu sliku tog vremena. Sa jedne strane su prikazani kašteli, tamnice, vitezovi, kraljevi i slike iz feudalnog miljea, dok sa druge strane opisuje život u narodu, onakav kakav je u to vrijeme i bio. Čudesa su štampana zajedno sa Naukom karstianskim za narod slovinski u Mlecima, 1611. godine.

Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi..., tzv. „mali“ Nauk, štampan je u Mlecima 1616. godine. Ne predstavlja poboljšano izdanje „prvog“ Nauka, već se uglavnom radi o sasvim novom tekstu. Dok je „veliki“ Nauk bio namijenjen kleru, „mali“ je postao čitanka za narod. Divković odmah na početku ističe da je to njegovo djelo „ot Ledezmova i Belaraminova nauka u jedno stisnuto i složeno“.

Sam nauk zauzima tek jednu četvrtinu prostora knjige, a ostale su, kako kaže Divković, „mnoge stvari duhovne i vele bogoljubne“. Te „stvari duhovne i vele bogoljubne“ uglavnom su u stihu, dok su prozom napisane neke molitve. U stihovima su prikazane pobožne pjesme i neki dramski tekstovi. Ovaj Nauk je bio izuzetno popularan i preštapavao se više puta. Njegovi dramski kvaliteti ogledaju se i u prikazanjima, koja su ujedno i jedina prikazanja u književnosti bosanskih franjevac. Ovdje možemo tražiti i začetak bosanskohercegovačke drame, koja će se razviti kasnije. Slobodno možemo reći da je ovo djelo relevantno ne samo za istoriju književnosti već i za istoriju drame. Motivi su vezani uz Kristovu muku i žrtvu i česta su tema pravih scenskih manifestacija, crkvenih prikazanja.

Dramska djela iz Nauka doživjela su kasnija pretiskavanja i prepisivanja i poslije autorove smrti. Štampana su bosančicom, glagoljicom i latinicom.

U procesu kulturnog uzdizanja i narodnog prosvjećivanja ovom djelu se pridaje najveći značaj. Koliko se ovo djelo udomaćilo kod bosanskih čitalaca svjedoči i Legenda o sv. Katarini, koju susrećemo u zbirkama narodnih pjesama. Mnoge Divkovićeve pouke i priče su svrstavane u narodno blago. Ova knjiga je bila jedna od najraširenijih u Bosni i Hercegovini i Dalmaciji.

Beside Divkovića svarhu evanđelja nedjeljnih priko svega godišta (slika 3.) predstavljaju zbirku propovijedi namijenjenih svećenicima i redovnicima i koje su uglavnom sastavljene prema djelima dvojice katoličkih pisaca koji su stvarali na latin-

skom jeziku (Sermones discipuli de tempore et de Santcis) Ivana Herolta i Dialogus miraculi Ceyarija von Heisterbacha. Ta su srednjovjekovna djela već prevedena, pa se sumnja da se Divković služio već gotovim prijevodima, a da ih nije sam prevodio.

*Beside Divkovića svarhu evanđelja nedjeljnih priko svega godišta, 1616.
(Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine)*

I u Besidama, kao i u Nauku, Divković je preuzeo priče i legende evropskih autora. Iako je to u suštini tipičan propovjednički tekst, ipak obiluje umjetničkim prikazima kroz razne metafore i paralele kojima tumači i poredi evanđeljski tekst. U propovijedanju promiče i moralna načela koja primjenjuje na konkretne, već aktuelne aspekte svoga vremena.

Smatra se da je, uz Nauk karstianski, ovo njegovo najznačajnije i najkompletnije djelo. Štampan je uz Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi u Mlecima, 1616. godine.

Ovo djelo je Divković posvetio Bartolu Kačiću, kojeg je iznimno cijenio i koji ga je podržavao u njegovom radu.

Kada se pogleda prvo izdanje Divkovićevih Besida i uporedi se sa kasnijim objavljenim izdanjima, uočava se činjenica da gotovo nijedan naslov ne odgovara originalu. To je slučaj sa svim njegovim djelima. Razlozi su različiti. Kao prvo, neki su za naslov uzimali onaj na samom početku, a neki naslov poslije predgovora. Drugi razlog je neujednačenost čitanja pojedinih grafema, bez obzira koji je tekst uzet za naslov.

Beside su još jednom potvrdile sposobnost Matije Divkovića da ono što je rečeno latinskim jezikom Herolta i Von Heisterbacha, prenese narodu jednostavnim pučkim stilom.

Narodna književnost Matije Divkovića

Kada se Matija Divković pojavio u književnosti Bosne i Hercegovine nije našao oslonac u bilo kojoj književnoj tradiciji, nego je pošao iz svog kraja, u kojem je rođen i u kojem je djelovao. Bio je prvi bosanskohercegovački pisac koji je pisao na narodnom jeziku koji naziva bosanskim, slovinskim i naškim, a piše bosančicom, tj. bosanskom ćirilicom.

Ćirilica je zauzimala sve važnije mjesto u pisanim dokumentima bosanske države, ali i u privatnom životu, pa pred njom tokom 11. i 12. vijeka uzmiču latinski jezik i pismo. Bosančicom je napisana i Povelja Kulina bana iz 1189. godine. Ulazak bosančice u narod uticao je na franjevce, pa se orijentišu prema ovom pismu. Međutim, tek krajem 16. stoljeća bosančica

zamjenjuje latinicu. U takvim okolnostima Divković postaje utemeljitelj bosanskohercegovačke franjevačke književnosti, koja promiče čisti narodni govor. Naravno, postoje i utjecaji iz Dalmacije i drugih hrvatskih krajeva na njegov jezik, ali on ga svakako zove bosanskim.

Treba istaći i način njegovog tzv. narodnog pripovijedanja. U njegovim pripovijetkama postoji kazivač, a kompozicija teče hronološki. Radnja se penje i kulminira na kraju, kada zli bivaju kažnjeni, a dobri nagrađeni. Veoma rado koristi i figurativne narodne izraze, pa i cijele poslovice. Takođe se bavi porodičnim i društvenim temama. Ovim načinom pripovijedanja veoma se približio formi usmene narodne drame.

Koliko god je poštovao crkvene kanone, dobro je shvatao svjetovni život, pa je iznosio svoja mišljenja, koja su ga i približila narodu.

*Ogledalo duhovno od početka i svarhe života
čovičanskoga,*

*Plač blažene divice Marie, 1631; Nacionalna i univer-
zitetska biblioteka Bosne i Hercegovine)*

Matija Divković je, pišući svoja djela na narodnom jeziku bosančicom, imao ulogu i u opismenjavanju naroda. Na stranici brojnih izdanja Nauka karstianskog, Besida, Ogledala..., Plača blažene divice Marie i dr., štampana je azbuka, koja tim djelima daje i udžbenički karakter.

S obzirom da je veliki dio naroda čitao na svom jeziku, mnogi pismeni stanovnici Bosne i Hercegovine bili su upoznati sa njegovim knjigama. Prisutnost njegovih djela u zemlji i izvan njenih granica imala je dalekosežno značenje u širenju pismenosti i prosvjećivanju naroda. Jedan je od rijetkih pisaca koji je, pišući svoja djela, uspio svoju književnost prilagoditi onima kojima ona treba da služi.

Štampanje djela Matije Divkovića

U doba Matije Divkovića u Bosni i Hercegovini nisu postojale štamparije, pa je samim tim usporen kulturni razvoj u ovim krajevima. Već na početku svog rada Divković se suočio sa ovim problemom, te iznalazi mogućnosti za štampanje svojih djela u Veneciji. Pretpostavlja se da je novčanu pomoć dobio od sarajevskih trgovaca, kojima je posvetio Nauk i Čudesa.

Mnogi su razloge ovakve njegove odluke da svoja djela štampa u Veneciji, a ne u Rimu, u kojem je već postojala ćirilčka štamparija, pronalazili u činjenici da je jedan od njegovih darovatelja bio Stjepan Dragojlović, iz okoline Sutjeske, koji je živio u Veneciji.

Samostanu u Sutjesci poklonio je vrijedne slike na kojima postoje ćirilski zapisi. Ovaj mu je bogati mecena vjerovatno pomogao za vrijeme njegovog boravka u Veneciji

U štampariji Pietra Bertrana, Divković radi na štampanju i izdavanju svog prvog djela Narod karstianski za narod slovinski. Štamparskom poslu je prišao veoma temeljito i izradio je dvije vrste ćirilskih slova. Prvom serijom štampan je Nauk karstianski za narod slovinski (1611), a drugom serijom tzv. kurzivne ćirilice, štampan je Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi ... (1616), koji se grafijom, pravopisom i sadržajem razlikuje od prethodnog Nauka. Iste godine u istoj štampariji štampa i svoje Beside. Interesantna je činjenica da su se ćiriliska slova koja je izradio Matija Divković zadržala

u dugoj upotrebi i da su njegova slova ostala jedinstveni štamparski odlivak, kojima su se služili i ostali franjevački pisci koji su pisali bosančicom.

Ovaj Divkovićev štamparski poduhvat predstavlja veliki doprinos kulturi vlastitog naroda, a ujedno je bio podsticaj ostalim franjevačkim piscima koji su krenuli njegovim stopama.

Matija Divković u trezoru Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine

U Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine čuva se nekoliko djela Matije Divkovića. To su:

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski za narod slovinski. U Mletci : po Petru Marii Bertranu, 1611.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski za narod slovinski. U Mletci : po Petru Marii Bertranu, 1611.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski za narod slovinski. Sto čudesa aliti zlamenia blažene i slavne bogorodice divice Marie. U Mletci : po Petru Marii Bertranu, 1611.

DIVKOVIĆ, Matija. Beside Divkovića svarhu evanđelja nedieljnih priko svega godišta. U Mletcie : po Petru Marii Bertanu, 1616.

DIVKOVIĆ, Matija. Ogledalo duhovno od početka i svarhe života čovičanskoga. U Mletcie : po Marku Ćinami, 1628.

DIVKOVIĆ, Matija. Ogledalo duhovno od početka i svarhe života čovičanskoga. U Mletcie : po Marku Ćinami, 1628.

DIVKOVIĆ, Matija. Ogledalo duhovno od početka i svarhe života čovičanskoga. U Mletcie : po Marku Ćinami, 1628.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... U Mletci : po Marku Ćinami, 1630.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... U Mletci : po Francisku Broćolnu, 1631.

DIVKOVIĆ, Matija. Plač blažene divice Marie. U Mletcie : po Francisku Broćolnu, 1631.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... 4. izd. U Mletci : s.n., 1682.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... 4. izd. U Mletci : s.n., 1682.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... 6. izd. U Mletci : s.n., 1686.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... U Mletci : po Nikoli Pecanu, 1698.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... U Mletci : po Nikoli Pecanu, 1698.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... U Mletci : po Nikoli Pecanu, 1698.

DIVKOVIĆ, Matija. Beside Divkovića svarhu evanđelja nedieljnih priko svega godišta. U Mletcie : po Nikoli Pecanu, 1704.

DIVKOVIĆ, Matija. Beside Divkovića svarhu evanđelja nedieljnih priko svega godišta. U Mletcie : po Nikoli Pecanu, 1704.

DIVKOVIĆ, Matija. Beside Divkovića svarhu evanđelja nedieljnih priko svega godišta. U Mletcie : po Nikoli Pecanu, 1704.

DIVKOVIĆ, Matija. Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... U Mletci : s.n., 1738.

Zaključak

Matija Divković u našoj kulturnoj baštini zauzima značajno mjesto. On je začetnik bosanskohercegovačke književnosti na narodnom jeziku i njegovo djelo spada u velike dragocjenosti koje treba precizno sagledati i predstaviti.

U svom književnom djelovanju, Divković je bio zavisao od više istorijskih i životnih okolnosti. Bio je svećenik, franjevac, koji se trudio da svoj posao što uspješnije obavlja i da svojim radom pomogne narodu u borbi protiv reformacije. Sa druge strane, u njemu se javlja želja za da svojoj mašti pusti na volju i ono što narod pripovijeda kaže govorom svog vremena

i svog rodnog kraja. Iako je prevodio djela tadašnjih evropskih pisaca i mislilaca, on nije bio samo prevodilac. U svako djelo utkao je svoj duh, svoju ljubav prema domovini i svom narodu. On je oko sebe nalazio forme koje su već postojale u narodnoj tradiciji, pa ih je na svoj, tada potpuno novi način obradio i oplemenio. Iako se o njemu često govori kao o piscu koji je svojim djelima želio poduprijeti protureformacijske ideje, veća je mogućnost da je sam osjetio potrebu da se narodu približi njegovim jezikom i njegovom kulturom. Da je uspio u tome i stekao veliku popularnost u svoje doba, svjedoči i veliki broj izdanja njegovih djela, među kojima se posebno ističe „mali“ Nauk iz 1616. godine.

Usprkos latiničnoj tradiciji koja je bila zastupljena u samostanima do druge polovine 16. vijeka, Divković svoja djela piše i štampa na bosančici. Sam je rekao da je bez dvoumljenja izabrao to pismo, jer je zastupljeno u narodu. Svoj jezik zove bosanskim, naškim, slovinskim i dr.

Plać blažene divice Marie, 1611. (Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine)

Sva djela štampa u Veneciji i to 1611. i 1616. godine. Slova koja je on složio dugo su se koristili mnogi štampari.

Nastojao je i kao franjevac i kao pisac da njegova djela imaju i prosvetiteljski ulogu, pa je na početak nekih djela stavljao slova azbuke, kojima je želio poučiti narod čitanju i pisanju.

O Divkoviću se može govoriti i kao autoru posebnog književno-dramskog i scenskog opredjeljenja. I to je jedan od važnijih doprinosa Matije Divkovića bosanskohercegovačkoj književnoj tradiciji.

Njegov izbor priča i legendi, u koje je utkano mnogo mašte i pripovijedačkog umijeća, ukazuju da je on bio možda i začetnik bosanskohercegovačke drame. I u tom pogledu je išao ispred svog vremena.

Iako djela Matije Divkovića nisu originalna, već prerađena djela evropskih autora sa italijanskog i latinskog jezika, a često uzeta i iz glagoljske književnosti, možemo reći da je njegova uloga u književnosti Bosne i Hercegovine nesumnjiva i velika. Njegova djela odišu najprije ljubavlju prema svom narodu, svojoj domovini, svom jeziku i pismu. Kao franjevac i obrazovan čovjek, učinio je mnogo u procesu opismenjavanja naroda i dao svoj doprinos u borbi franjevaca protiv reformacije. Podario je bosanskohercegovačkoj književnosti djela sa puno mašte, duha i pripovijedačkog umijeća. U svojim djelima je

iskazao borbu dobra i zla, tame i svjetlosti, đavola i Boga.

„Njegova“ ćirilčna slova su se koristila dugo poslije njegovog života i njima su napisana mnoga djela.

Matija Divković je utkao temelje književnom stvaralaštvu Bosne i Hercegovine na narodnom jeziku i njegovim putem su pošli i drugi franjevci, kao što su: Nikola Lašvanin, Filip Lastrić, Ivan Franjo Jukić, fra Grga Martić, kao i mnogi drugi. Svojim djelima je u kulturnom naslijeđu Bosne i Hercegovine ostavio važan i neizbrisiv trag.

Literatura

Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine. Sarajevo : Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Bosne i Hercegovine, 1988.

Kuna, Herta. Hrestomatija starije bosanske književnosti. Sarajevo : Svjetlost, 1974.

Lovrenović, Ivan. Sedam stoljeća bosanskih franjevaca : 1291-1991. Sarajevo : Franjevački provincijalat, 1991.

Memija, Emina. Od slike do knjige : iz historije pisma, knjige, štampe i biblioteke. Sarajevo : Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, 2007.

Zbornik radova o Matiji Divkoviću. Sarajevo : Institut za jezik i književnost, 1982.

<http://bs.wikipedia.org/wiki/Franjevci>

